Nieuwe bundel van Cornelis Goslinga

'De vrome smokkelaar'

= door Ger Jan Onrust =

Ook al is hij dik in de tachtig, Cornelis Goslinga weet van geen ophouden. Nog steeds schrijft hij verhalen over de Antillen. Recent werd zijn zevende verhalenbundel, 'De vrome smokkelaar' gepubliceerd. Weer laat de ex-leraar geschiedenis, Nederlands en tekenen (1946-1947 en 1954-1961) en voormalig hoogleraar aan de University of California/Berkeley en de University of Florida/Gainsville (1961 tot zijn pensionering in 1975) zich lezen als een rasverteller van het lang niet altijd even goed aflopende verhaal. *De vrome smokkelaar* is de titel van het boek en een van de achttien korte verhaaltjes - alle zijn circa 12 bladzijden lang - die vooral eind achttiende-begin negentiende eeuw spelen. Wie Goslinga's eerdere verhalen heeft gelezen zal zich niet verbazen dat slavernij een zeer belangrijke rol speelt. Het 'levend eboniet', zoals Goslinga de slaven graag noemt, wordt soms redelijk tot goed behandeld, maar vaker en vooral wanneer de eerdere eigenaar/'beschermer' is overleden, beestachtig mishandeld.

TWEE MATEN

Gezagsdragers zijn er in Goslinga's verhalen in twee maten: de gouverneur, vooral als die bij naam wordt genoemd, is op zijn best een nietsnut. Veel vaker verrijkt hij zich ten koste van de West-Indische Compagnie en de plaatselijke bevolking. Het zijn de vaak wat jongere beambten van het fiscalaat die, doortrokken van de geest van de Verlichting, doortastend en rechtschapen zijn. Die Verlichting, de geestesstroming die eind 18e eeuw opgeld deed en verkondigde dat de onafhankelijke mens centraal moest staan en dat hij/zij grondrechten had, heeft Goslinga nodig om de verhalen echt verhalen te kunnen maken. Zonder dat er in ieder geval nog een paar Europeanen waren die minstens twijfelden aan het niet-mens zijn van slaven, zouden de benodigde tegenstellingen niet reëel zijn. Nu komen meerdere keren blanke personen in de verhalen voor die 'zelfs' het woord van een blanke niet vertrouwen tegen bijvoorbeeld een dozijn slaven. Echter, men weet wel dat de blanke - vrouwen moeten het hier ontgelden - liegt, maar kan daar niet naar handelen. Dus, als een mannelijke slaaf wordt aangeklaagd wegens een poging tot verkrachting van een blanke vrouw, terwijl het juist zo is dat de slaaf weigert geslachtsgemeenschap te hebben met zijn 'sji', dan wordt hij toch opgehangen op het Rif, maar niet nadat zijn penis en testikels zijn afgesneden en in zijn mond gepropt. De dubbele moraal die destijds algemeen geaccepteerd was, komt ook in een paar verhalen terug. In het twee na laatste verhaal mag sjon Maikel Martin van de plantage Nobopoos een kind verwekt hebben bij een zwart slavinnetje, maar met zijn vrouw, sji Bea, loopt het slecht af als duidelijk is dat zij 'omgang' met bomba Juan Felix heeft gehad. In dit verhaal, Sji Bea's tribulaties, hebben sjon Maikel en sji Bea een prima, maar kinderloos huwelijk, totdat Maikel van zijn paard valt en vanaf het middenrif verlamd raakt. Maikel is daarna alleen nog goed voor het drinken van flinke hoeveelheden alcohol. Na enige tijd verlangt Bea naar een man, zij laat een blanke factoor uit Nederland komen om de plantage te beheren en in haar persoonlijke noden te voorzien. Het blijkt een 25-jarige domineeszoon te zijn. Deze blijkt zeer rechtschapen in de leer te zijn. Terwijl sji Bea hem de kleren van het lijf rukt roept hij God aan: 'Oh God, o God, wees mij genadig, Heer. Ik heb dit niet gewild'. Gestimuleerd door zoveel hartstocht, houdt Bea het ook voor gezien en ontslaat de factoor.

BOMBA

Enige tijd later laat zij haar oog vallen op haar bekwame en sterke, net vrijgezel geworden bomba. Deze weet haar niet te weerstaan en omdat Bea wist dat het aan haar lag dat zij nooit kinderen van Maikel heeft gehad, vindt het nieuwe paar elkaar regelmatig. Vanzelfsprekend moet dat in het geniep en even zo vanzelfsprekend komen daar verhalen van. Die verhalen bereiken ook de stad en binnen de korste keren is daar een tweetal heren van de raad. Sji Bea ontkent de relatie en wordt natuurlijk op haar woord geloofd, immers het verhaal was door slaven en ex-slaven in de stad verteld. Dan wordt ze zwanger, een zwangerschap die zij weet te verbergen. Maar, na de bevalling bereiken nieuwe verhalen de stad. Dit keer wordt zij gesnapt, moet een denigrerende dienst in de Fortkerk bijwonen en wordt verbannen. Met Juan Felix loopt het - het zal duidelijk zijn - nog slechter af: hij belandt op het Rif, zijn geslachtsorgaan in zijn mond, doodgebloed voordat hij wordt opgehangen. Loopt het ook nog wel eens goed af. Ja en nee. In vrijwel ieder verhaal gaan wel mensen dood. Soms echter ook de kwade genius, waarna de anderen goed verder leven.

Eerst iets over dat 'goed verder leven': het lijkt wel of 'blank' gelijk staat met 'rijk'. Blanken zijn handelaars en/of plantage-eigenaars, het zijn ook protestanten. De omvangrijke sefardische bevolkingsgroep die Curaçao eind achttiende eeuw al mede een multi-culturele samenleving maakte komt bijna niet in de verhalen voor. Arme blanken zijn er niet, maar het is de vraag of dat daadwerkelijk zo was.

ONDERZOEK

Dat noch joden, noch arme blanken in de verhalen figureren kan aan de bronnen liggen. Goslinga heeft namelijk - zo zegt de kaft en het persbericht immers - 'uitgebreid onderzoek in de archieven' gedaan en dit onderzoek gebruikt als basis voor de verhalen. Het is jammer (en vreemd) dat de historicus/kunsthistoricus Goslinga nergens, ook in zijn eerdere bundels niet, zijn bronnen noemt. Het is nu niet duidelijk wat op feiten is gebaseerd en wat uit de verbeelding van de auteur is gekomen. Je mag veronderstellen dat het vooral notarisprotocollen, rechtbankverslagen en/of de verslagen van de raad zijn geweest. In die tijd ging men veel vaker naar de notaris. Zodra men iets vast te leggen had en het geld er voor beschikbaar, dan liet men dat notarieel vastleggen. Dat zijn vaak rijke bronnnen voor bestudering van vooral de 'elite'. Het is mogelijk dat de joodse bewoners minder snel zaken lieten vastleggen en daarom vrijwel ontbreken.

Hoe het ook zij, geen van de bronnen is op de Antillen in te zien, zelfs niet via microfiche of microfilm. Het blijft een vreemd gegeven dat Antillianen voor bestudering van een flink deel van hun eigen verleden niet op het Centraal Historisch Archief in Willemstad of enig ander Antilliaans archief terecht kunnen. Daarvoor moet men in Den Haag zijn.

Terug naar een 'goed einde'. In het titelverhaal - om meer redenen (niet over slavernij, wel slavenhandel en spelend aan het begin van de achttiende eeuw) lijkt het slecht af te lopen met de 'schurk' van het verhaal: Axel Blake, een vicar van de Anglicaanse kerk op Nevis. Deze vrome man trouwt met Anna Harmens, dochter van een Statiaanse slavensmokkelaar. Blake treedt in dienst bij zijn schoonvader en blijkt een uitstekend smokkelaar. Raar is echter dat iedere paar maanden de jonge slavin van Anna verdwijnt. Later blijkt dat de met bijbelcitaten strooiende Axel nooit van deze slavinnetjes af kon blijven, maar na een paar maanden genoeg van ze kreeg en ze dan verkocht om met een nieuw slavinnetje weer van voor af aan te beginnen. Dit komt uit als Axel op Guadeloupe wordt gesnapt en in het cachot gegooid. Daar komt vader Harmens namelijk een ex-slavin van zijn dochter tegen. Deze biecht haar gemeenschap met Axel op, waarop het balletje gaat rollen. Harmens staakt dan zijn pogingen om zijn schoonzoon vrij te krijgen. Deze duikt echter, gehavend en wel, vier jaar later op. Dochter Arriaantje neemt hem weer in haar armen. Eind goed, al goed, dus; de schurk heeft gezeten, beloofd eeuwige trouw en toch ... Goslinga kan het niet laten: de laatste zin luidt "Vier maanden later klaagde Arriaantje: 'Er is weer een meisje verdwenen, dad."

De achttien verhalen zijn vooral qua sfeertekening sterk. Het stelt het leven van die tijd aan de kaak, zonder dat expliciet te doen. Goslinga laat dat aan de lezer over. Het maakt benieuwd wat voor verhalen er uit zouden rollen, mocht de oud-hoogleraar ooit beslissen om verhalen over zijn 'eigen tijd', de jaren vijftig, te schrijven en publiceren.

Cornelis Goslinga, De vrome smokkelaar. Antilliaanse verhalen. Leiden, Pimavera Pers 1996. 255 blz., zonder illustraties. ISBN 90-74310-023-0.